

և Հռոմիայ պատերը, մարմնաւոր իշխանութիւնը եւս հոգեւորական իրաւասութիւնն իրենց սեփականել, և թագաւորելովն միանգամայն և քահանայապետել, ինչպէս են Ռուսաց կայսերը և Մոկոչկոյ թագաւորը: Այլ ինչ են Վրկաստանի եկեղեցւոյն հակառակ քրիստոնէութեան ուղեւոյն ընդունած զեղծմունքները, եթէ ոչ հոգեւոր իշխանութեան անկումը, զոր երկպառակութեանց և հերձուածողութեանց երեսէն կրեց:

Ի յաշարէն:

Յովհաննէս Հոս:

Յովհաննէս Հոսի պատմութիւնը յետին թշուառութեան զգալի օրինակ մի կրնայ ըլլալ մարդոյս, երբ մելեռանդութեան հետ գոռոզութիւնն ու կամակորութիւնն ալ միանալու ըլլան:

Չորեքասաներորդ դարու վերջերը ծնաւ Յովհաննէս Հոս՝ անծանօթ ծնողացմէ, այն միջոցին՝ յորում արեւմտեան մեծ հերձուածութիւնը բոլոր մարդոց խոչմուսնացը մէջ խռովութիւն սկսեր էր ձգել: Այն նորածին հերձուածութեանց թուիով կանախիկ սկսած էր Յովհաննէսի սիրտին ու մտքը ապականիլ, և աննոց մէջէն ծծեց առաւ վարդապետութիւն մի՝ որ քան զամէն վարդապետութիւն ներք յանդուգն էր ու կործանիչ: Բըրակայի համալսարանին կառավարութիւնն իրեն յանձնուելով 1409 ին, և նոյն ժամանակներուն Պահլավայի թաւադուհայն Պափիւշի իստապլանահայր եւս կարգուելով, ճարտարութեամբ մի յարաբերութիւններ հաստատեց պետութեան ամենէն երեսելի ու զօրաւոր մարդոց հետ, որոնցմով իւր

հակառակորդաց երկիւղ մեծացաւ նախ, և շատ ջանցած՝ դուրս բերնելով վտանին կրկնախառն: Թագաւորոյն կողմէն մէջքը պինտ ըլլալով, և մեծուանդ Վէսկարաւ թագաւորին անհոգ ու անզգաց ընթացքէն որ իւր հաճոյքներէն ի զստ ուրիշ բան ամենեւին չէր մտածեր, համարձակութիւն առաւ Սելիմէֆի գրոց հրապարակաւ ընթերցանութեան հրաման հանելու, որոնց վերայ ինքը մեծ փարձանք ու գոխութիւն ցոյց կուտայր: Սելիմէֆի վարդապետութիւնը նոյն իսկ բողբաղանայ վարդապետութիւն էր, որոնք իրմէ հարկաւոր տարի յետոյ երեսեցան աշխարհիս վերայ, բայց Յովհաննէս Հոսի վարդապետութիւն որ կրօնական գաղափարներու, ազատութեան հաւատարմութեան և եղբայրակցութեան վերայ հիմնուած ընկերական սկզբանց խառնուրդ մի է, բողբոլին ուրիշ զօրութիւն միւսնէր, և մարդոց եւանդոս կրից դեմ ուղղուած ըլլալով՝ աւելի հեշտ ընդունելութիւն և վարկ ստացաւ: Վասն որոց և բիշ ժամանակի մէջ բաղմնութիւն աշակերտներ ունեցաւ, և անպատժութիւնն ալ ինչպէս յայտնի է՝ աննոց համարձակութիւնն աւելցուց, և այն ստոխձան յանդուսութեան հասցուց զանոնք, մինչեւ զիրենք զայլու հաւմարդատուն ունեցող մարդոց զօրութեանը հաւատարիւ: Վերաւորութիւնը վարդապետութիւնն ու հեշտութիւնն արմատաքի խլելու համար, կ'ըսէին նաքա, հաւր և սաւր պէտք է, թէպէտ և յանցաւ որոնք խորհրդաւոր քողբութեան տակ ծածկուած ըլլան: Այս բանըստ Սելիմի — ( ) § ֆիւթ ընթացքին և վարձանքին շատ կրնամանի:

Իրաւ է որ Յովհաննէս Հոս այս վառուն ու եւանդուն կիրքերուն մէջ ինքը բողբոլին խաղաղ ու հանդարտ

կերեւէր արտաբերուած . յուղմանին
ու նախանձախնդրութեան չափազան-
ցութիւնն և բարկութիւն իւր աշա-
կերտաց թող տալով, սրանց մէջ ամե-
նէն նշանաւորը՝ Բրահայի յէրամբ
օր մի այն ատիժան զոյրացաւ իւր
մէկ հախառակորդին, որ բռնելն ու
Սուլտաւ գետը նետելը մէկ բրաւ :

Ըյս նոր հերձուած սղութեան ը-
րած յառաջագինութեան վերայ վախ-
նալով Հռոմէայու Վթոռք, Վգէքսան-
դրք Ե որսորդ նգովներ կարգաց Յով-
հաննէս Հռոմի դէմ, և զինքը եկեղե-
ցականութեան արգելեց : Ըյն ալ ա-
սոր դէմ բողոքեց Վասանցայի մէջ
գումարելիք ժողովն, և 1414 հոկտեմ-
բեր ամսոյն մէջ անձամբ այն քաղաքն
գնաց՝ ըստ ունեց Սիկիզմնտ թագաւ-
ւորի պահապան զօրաց հետ, և ըստ
այլոց՝ առանց զինուորի : Ըյս այս պա-
րագայն քննադատութեան պղախ ա-
ռարկաց չէ, թէ և անըստանելի տա-
րակուսութեան ներքեւ ինկած է : Սա-
կայն այս յայտնի է, որ Յովհաննէս
Հռոմ եկեղեցական պաշտօնէ արգե-
լուած բլալովն ալ համարձակեցաւ
պաշտօն կատարել, քարոզել, ժողով-
ներ հաստատել ի պաշտարանութիւն
իւր վարդապետութեան : Ըյս հաւա-
տոյ հաստատութիւն նպատակաւ գու-
մարուած ժողովի մի ներկայութեանը
նոյն իսկ կաթողիկոսութեան հիմերը
հարուածեց : Կայսրը 1412 հոկտեմ-
բեր 9 ին բանտարկել տուաւ զինքը .
ուսկէ փախչելու համար անօգուտ
ջանքեր ընելէն յետոյ՝ ժողովոյն առջեւ
բերուեցաւ : Արթիւնքսնի տնոցի
չեմիքին վերայ ուր բանտարկուած էր,
չլթայտարապ տեսնուած որահուն, իւր
աշակերտաց մէկ քանին իրենց փարդա-
պետը այնպիսի նեղութեանց մէջ տես-
նելու, մոլեռանդութիւննին սաստ-
կացած՝ ուղեցին անոր ձեռքերը համ-

բուրել, հանդերձներուն քառիկ, առ-
ջեւք ծնկան վերայ դալ, և իւր օրհնու-
թիւնը խնդրել :

Յովհաննէս Հռոմ ամենեւին չը-
մեղմացաւ իւր դատաւորներուն ներ-
կայութեանն առջեւ, օրոնք անոր մօլ-
րութիւնները դատաւարարած ժամա-
նակ կարեկցութեան զգացմունքներ
այլ ցոյց կուտային իրեն : Ըյս աղան-
դէն հրաժարելու թղթի մի օրինակ
գրեցին այնպիսի ոճով մի, որ կրնար ա-
նոր անձնատիրութիւնն անփաստ պա-
հել, բայց ամենեւին յանձն չառա-
ւանոր ստորագրութիւն դնել : Սիկիզ-
մնտ կայսրն անգամ, որ կարելի է
ինքն այլ գոտիութիւնը կրտիքը,
այսաւ ամենայնիւ անոր ազատացող
մօտարուտ վիճակին վերայ սիրտը շար-
ժելով իւր զիմաց բերել տուաւ և ը-
սաւ անոր. « Ինչո՞ւ դէմ կրկնեա՞ չես
ուղեր հրաժարիլ մօլորութիւններէ
օրոնք քոյդ չեն : Ըյս պատրաստ եմ
որ և իցէ մօլորութիւններ մերժելու,
ուսկէ կրհեանելի որ ևս զանոնք ոչ
պաշտարանած և ոչ գործած եմ : » Իսկ
Յովհաննէս Հռոմ փոխանակ զանոնք
ուրանալու՝ աւելի սիրեց զանոնք ըստ
իւր արտաբերութեան, թէ լաւ է որ
ըսան մի վէլ յգէն ու ծովը նեղել զիս :
Ստորագրաւ ու անգուտք բնութիւն մի,
որ առանց իւր համարումը կորսնցը-
նելու՝ յետոս կաշումն ընելու գաղտնա-
րին դէմ կեցաւ, և աւելի սիրեց բո-
մահ քան թէ իւր մօլորութիւնը խա-
տուանիլ :

1425 յուլիս ամսոյ 15 ին գատա-
ւարտուելով տարին զինքը ի պատմա-
բանը, անթիւ բաղմութիւն ետեւէն
երթալով, սրանց մէջ կային նաեւ իւր ար-
բանեակներէն սրտերնին այրած ու բոր-
բորած մարդիկ : Օլորմանալ էր Յով-
հաննէս Հռոմ արիութիւնը, որու
մեռնեց կուտայր իւր գոտագամու-

Թխեր, որ բնաւ երբէք սրահ մի իւր վերայէն չգնաց, և փայտակաւտին վերայ անդամ՝ ուր երգ մի սկսած էր, մինչև որ բոցերը զնորը չլսիեցին՝ երգը չզառքեցաւ ց :

Իւր աշակերտներն անոր մոխիրնէրը բարբ ժողովեցին, որպէս հետ սցրեցան նաեւ նորոք գրքերը. ու մարդարէի մոխիրներէն կ'ըտէին, և իրբեւ մասաւնք մէջերնին բաժնեցին : Այն մոխիրներէն ծագեցաւ քաղաքական պատերազմ մի, որ քսան տարիի չափ բոլոր Գեղանիսան արիւնհրււոյ ըրաւ :

ԿՐՕՆԵԿԸՆՔ

ՍԵՄՈՒՆԷԼ ԹԵՐԵՍԻ ԵՒ ԻՌԴ ԳԻՐԵՐ

(Հարունակաւթիւն. տեա թիւ 9) :

Ապա աւրեմն, Տէր իմ, որովհէտեւ մեր սրգիքը մեղմէ յառաջ Աստուծոյ հաւատքն բնդաւնեցին, թէ որ մեր օրտերն գէտ ի սրգիք դառնալու բլրան, անանց օրտերն եւս գէտ ի մեղկը դառնան, և ինչպէս բարձրեալն Աստուած կ'ըտէ. «Սէկ ժողովուրդ, մէկ հոգի բլրան փառաւոր և յաղթող Աստուծով» (1) : Արովհետեւ այս դարձը ուրիշ կերպ պէտք չէ որ մտածեմք, այլ միայն թէ անհաւատութիւնէ ի հաւատաւ, և ի վարդապետութիւն այն Արդարոյն որ իւրեան հաւատաւոյցունը բուն փրկութիւնն վարդապետ է : Այն ինչպէս որ Վաւիթ նորա համար կ'ըտէ. «Ասիկայ նա է՝ որու քահանայութիւնը յախտեանական է ըստ կարգի Սեղբիսեղեկին», ինչպէս որ մատոյց զոհ հայր և գինիի : Նոյն Սեղբիսեղեկ Աստուծոյ բարձրելոյ քահա-

նայ էր Ահարանէն յառաջ : Այլ տես, Տէր իմ, թէ սրջափ տարբերութիւն կայ Ահարանի զոհին և այն Տիրոջն արդարոյն զոհին մէջ. «Բայց Տէր՝ իմ Տիրոջս, դու ես քահանայ յախտեանական» (2) : Եւ ոչ ժամանակաւոր, ինչպէս Ահարան՝ որ հարկաւ քան տարեկան մեռաւ : Այլ պարզ զոհերն միս էին, իսկ այն Տիրոջն արդարոյն հաց ու գինի էր ըստ կարգին Սեղբիսեղեկի : Ար այս խօսքերովս եւս մարդարէին ձեռք յայտնի կ'ընէ, թէ Ահարանի զոհը վախճան կ'առնու, երբ յախտեանական զոհն սկսեալ լինի. և կարգն այն ժամանակ կը սկսի, երբ հացին ու գինիին զոհը սկիզբ կ'առնու, որ և պիտի տեսէ յախտեան :

Սակայն ասոր համար ուրիշ ըտելքներ եւս ունիմ, Տէր իմ, բայց քանի մի խիստ յայտնի եղածներ օրջոփ որ գտած եմ Աստուծոյ սրգիքը ուսանելուէն վերայ խօսիմ : Ասոց համար բայց Աստուած Վիթմի սրգւոյն բերանով Ա գլխոյն մէջ. «Տէր մի ըլլայ, ուր ըսուի թէ դուք կենդանի Աստուծոյ սրգիքն էք» (3) : Այլ ըսած տեղը, Տէր իմ, տնչոք չա եկեղեցին է. իսկ Սինակաղայն՝ որ առաջին տեղին էր, կայր (այն ժամանակ). և Աստուած Սովետի և Ահարանի և բոլոր մարդարէից բերանով Մորաւնիկ իմ կ'անուանէ, և զանոնք ծառայ կը կոչէ եղականապէս և յոգնականապէս, մինչև ի բարանչի բն իսկ խիստ յայտնի կերպով Աստուծոյ սրգիք կ'անուանէ մարդարէն : Այն նոյն սրգւոյ համար կ'ըտէ Աստուած Սովետի բերանով Բ օրինաց ԱԳ գլխոյն մէջ. «Արգւոյ արեան վրէժը կը ինդրուի, և իւր

(1) Վիթմի սրգին Սփսէ մարդարէն է, որ կ'ըտէ Ա զԼ 10. «Եւ եղեցի ի տեղով յարմարաւ ոչ ժողովուրդ իմ դուք, անդ կ'ըտցին նորա սրգիք Աստուծոյ կենդանայ» :

(1) Այս վկայութիւնն չկայ :